

leading positions in Croatia, Serbia, Slovenia and Macedonia occurred between 1971 and 1973 under the slogan of fighting the counter-revolution. In Bosnia and Herzegovina, the showdown did not involve the top of power but a circle of respected party veterans. Mikulić and the rest of the Bosnian leadership advocated a sharp break with these leaders of the national liberation movement and long-standing officials. D. Sarač-Rujanac successfully reveals the forms of Mikulić's boundless loyalty to Tito and, above all, to the "orthodox" political course, which excluded any discussion of the socialist regime's fundamental axioms. Humo criticised, among others, the nationality policy in Bosnia and Herzegovina that did not allow the free formation of institutions on a national basis, became thus the target of ruthless public criticism and was forced to retreat into seclusion. In these cases, Mikulić did not - like his associates - show any sentiment, although he did not publicly deny Humo his past credit.

Mikulić's political biography by D. Sarač-Rujanac is undoubtedly a valuable and highly detailed contribution to the history of post-war Bosnia and Herzegovina and socialist Yugoslavia. Especially the second part of the book presents a dense and often truly revealing account mapping Mikulić's career on the background of crucial points in Bosnian and Yugoslav politics. The fact that the text repeatedly becomes more of a description than a deeper and more thoughtful analysis of the selected issues can be ascribed to several reasons: the still insufficient level of scientific elaboration of the subject, the difficulty of the chosen topic, and the high demands placed on the biographical genre. After reading more than five hundred pages, the reader will get a highly detailed overview of how Mikulić commented on various issues - from the socio-economic development of Bosnia and Herzegovina to the complex reform of the Yugoslav economy. However, the reader no longer learns to what extent the twists and turns of Mikulić's political career reflected the qualitative changes in Bosnian and Yugoslav politics. Thus, Tito's erstwhile favourite remains a man who rose to the very top of the power hierarchy. However, it is not clear whether this was a unique story of an active and capable individual skilfully exploiting the circumstances and conditions of the time to strengthen his position or an example of a more or less accidental and surprisingly long journey of one apparatchik through the political arena of the time.

Boris Mosković

Historiografsko djelo o životu jedne od najslavnijih sportašica

Stejarel Olaru, Nadia Comăneci i Securitate: priča o sportu, tajnoj službi i bijegu u slobodu (preveli s rumunjskog Ana Brnardić Oproiu i Adrian Oproiu), Zagreb: Naklada Ljevak, 2024, 341 str.

Iako se u hrvatskoj historiografiji razmjerno malo govori o povijesti Rumunjske, onima koji se bave poviješću sporta dobro je poznato ime Nadije Comăneci. „Božica iz Montreala“, prozvana „sportašicom 20. stoljeća“ i uvrštena među najslavnijih sto žena prošlog

stoljeća, imala je iznimno kompliciran život sve do bijega iz komunističke Rumunjske u Sjedinjene Američke Države. Budući da zahvaća širu povijest druge polovine 20. stoljeća, knjiga može biti zanimljiva i izvan okvira povijesti sporta.

Djelo je podijeljeno na sedam poglavlja u kojima je opisan složen odnos Nadije Comăne-ci i rumunjske tajne službe *Securitate*. Za razliku od uobičajenih historiografskih djela, ovo ne započinje u nekom „standardnom ključu“. Naime, nema klasičan uvod u kojem autor objašnjava zašto je odabrao ovu temu, koje teze želi dokazati te kojim se izvorima i literaturom koristi. Stoga nam temu i istraživačko pitanje preostaje iščitati iz naslova knjige.

Umjesto klasičnim uvodom, knjiga započinje prvim poglavljem „Skok u noć“. Radnja počinje *in medias res*, točnije, započinje objašnjavanjem događaja ilegalnog prelaska granice Nadije Comăne-ci u noći 27. na 28. studenoga 1989. godine. Pomalo neobično za historiografsko djelo, više nalikuje na filmski scenarij u kojem nekim događajem započinje radnja koja se zatim objašnjava vraćanjem u prošlost. Osim njezina bijega, u poglavljju se opisuje njezin put do SAD-a, tko joj je sve pomogao i tko su joj bili suputnici, posebno pri prelasku granice. Autor, osim Nadijina bijega, u poglavljju govori i o kontekstu vremena te problematici zbivanja krajem 1980-ih godina na području Istočnog bloka.

Središnji dio knjige čine poglavlja: „Veliki ples“, „U ogledu moći: od Béle, Géze i Nadije do ‘Katone’, ‘Nelua’ i ‘Corine’“, „Tu sei migliore di tutte“, „Neutabanim putem do rezultata“ i „Osamdesete“. U ovom dijelu knjige kronološki se prati život Nadije, od njezinih prvih koraka u gimnastičkoj dvorani, preko prvih natjecanja, postanka gimnastičkog čuda, pada, ponovnog uspona, završetka karijere, sve do „bijega u slobodu“. Iako je put glavne junakinje filmski, što autor nekoliko puta naglašava, ova knjiga nije samo priča o njoj. U ovim poglavljima iznose se događaji i sudbine raznih ljudi koji su više ili manje utjecali na Nadijin put do odrasle dobi. Autor otkriva i/ili naglašava neke od činjenica koje nisu bile u prvom planu kada se govorilo o rumunjskoj junakinji i „najvećoj promicateljici Rumunjske“ u drugoj polovini 20. stoljeća.

Poglavlje „Veliki ples“ svojevrsni je uvod jer se u njemu razjašnjavaju okolnosti ulaska Nadije u gimnastičarski svijet, tko je u tome zaslužan te se govori o njezinim prvim uspjesima. Od poglavlja „U ogledu moći: od Béle, Géze i Nadije do ‘Katone’, ‘Nelua’ i ‘Corine’“ započinje „stvarno“ obrađivanje teme naslova knjige. Nakon Olimpijskih igara u Montrealu, stekla je svjetsku slavu, a u domovini je, zbog OI-ja, odlikovana naslovom „Junakinje socijalističkog rada“ (najviši mogući u Rumunjskoj), koji će joj promijeniti život. Zbog sportskih zasluga i naslova „Junakinje“ postala je najpoznatija osoba u zemlji (uz Ceaușescu, moguće i vjerojatno poznatija od njega u svijetu) i zaštitno lice Rumunjske u svijetu. Od tada je ušla u fokus tajne službe, koja ju je do samog kraja njezina života u Rumunjskoj pratila kako bi je zaštitila. Osim što mnogo toga saznajemo o formativnim Nadijinim godinama (s četrnaest godina sudjelovala je na OI-ju u Montrealu), dobivamo i mnoge druge informacije. Iz opisivanja događaja možemo dobiti sliku društva Rumunjske toga doba (pogotovo sportskog i političkog dijela), ali i upoznati karaktere osoba koje su imale utjecaj na Nadijine tinejdžerske godine. Osobe u njezinu okruženju ili su je usmjeravale za njezinu dobrobit (uz to, „dobrobit“ Rumunjske) ili su se njome koristile za osobne interese. Osim toga, saznajemo mnogo o zakulisnim igrama u ženskoj gimnastici, političkim sukobima tog vremena i planu promidžbe Rumunjske na temelju sporta.

Posljednja dva poglavlja – „Kraj priče kao u filmskom scenariju“ i „Umjesto epiloga“ – čine zaključak ovog djela. „Kraj priče kao u filmskom scenariju“ produbljuje prvo poglavlje knjige jer objašnjava što je prethodilo samom bijegu. Uz to, daje perspektivu

tajne službe, autor analizira gdje je zakazala i kako se sve posložilo za Nadijin uspješan bijeg. Također se iznosi akcijski plan protiv nje, koji nije do kraja proveden zbog pada režima u Rumunjskoj u prosincu 1989. godine. Poglavlje „Umjesto epiloga“ donosi kratak pregled Nadijinih postignuća i života nakon odlaska u SAD.

Knjigu *Nadia Comănesci i Securitate: priča o sportu, tajnoj službi i bijegu u slobodu* okarakterizirao bih kao historiografsko-publicističku iz dvaju razloga. Ona nema „standardni ključ“ historiografskog djela, nego je pisana u stilu publicistike, što pridonosi interesantnosti same teme koju obrađuje. Njezin život doista se može okarakterizirati kao filmski (snimljen je film *Nadia* 1984. godine), a čitatelja će držati zainteresiranog kao u sportskoj drami. Iako je pisana u tom stilu, ona je pravo historiografsko djelo. Tomu svjedoči pozamašan popis literature i dokumenata koji su korišteni, kao i izvještaji i/ili dijelovi izvještaja tajne službe koji su izloženi u knjizi.

Autor se kritički odnosi prema svim verzijama istog događaja, koji su važni zbog naravi i važnosti same Nadije. Takvih događaja bilo je nekoliko, ali je autor svojom kritičnošću prema svim verzijama uspio iznijeti najobjektivniji razvoj događaja. Pokušava objasniti zašto je Nadija bila u fokusu tajne službe. Odgovor varira ovisno o razdoblju koje se promatra. U početku, nakon Montreala, Nadija se našla u fokusu *Securitate*a kako bi bila zaštićena. Autor, predstavljajući dokumente, kritički zaključuje da je ta zaštita bila „loša“ jer su je odrasli (iz njezina kruga) u Rumunjskoj često iskorištavali (Nadija je tada bila tinejdžerica), dok je bila zaštićena od stranih utjecaja. Kako je odrastala, uz zaštitu se pojačao i nadzor zbog mogućeg bijega. Iako je uspjela pobjeći, autor jasno analizira da to nije isključiva krivnja službe, već splet okolnosti. U svemu tome uspješno je održao ravnotežu između iznošenja pojedinosti iz života Nadije Comănesci a da je pritom u potpunosti „ne ogoli“. To je vidljivo u autorovu stavu da ne želi ulaziti previše u njezin osobni život, osim ako je to bilo nužno za rasvjetljavanje nekih od obrađenih događaja u knjizi.

Zaključno bih istaknuo da ova knjiga nije samo priča o Nadiji Comănesci i *Securitate*u, nego mnogo više od toga. Ona nas upoznaje sa širim dijelom rumunjskog društva u drugoj polovini 20. stoljeća, političkim igrama u ženskoj gimnastici, pokušajima iskorištavanja sporta za političke ciljeve, sportskom odgoju i načinu treninga u tim vremenima, ali i osobinama i postupcima osoba u životu Nadije Comănesci. U tom je smislu knjiga dobar primjer kako teme iz povijesti sporta mogu dati širi doprinos političkoj i društvenoj povijesti.

Filip Triska

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history), Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*